

Desvelant l'enigma de l'anell dels Bofill de Viladrau

**MERCÈ BOFILL I SURÍS –
APRIL IRENE BOFILL SHANLY**

Unveiling the enigma of the Bofill de Viladrau ring

Aquesta és una narració que cavalca entre la història i la llegenda. Està escrita amb una senzilla intenció, la recerca d'ajuda per desxifrar el símbol que ocupa la llinda de la porta de Ca l'Herbolari de Viladrau i que està gravat sobre ònix negre a l'Anell dels Bofill. Dit anell sembla que fou donat a Jaume Bofill i Salarich, propietari de Ca l'Herbolari per el famós astròleg François Aragó. Jaume Bofill el va ajudar en tot moment en els treballs de mesurament del meridià terrestre, i Aragó li va regalar un anell amb un camafeu. Una part d'aquest símbol, les tres creus o el calvari són presents avui prop de Sant Segimon.

Paraules clau: anell, Bofill, Viladrau, Sant Segimon

This is a narrative that straddles history and legend. It is written with a simple intention, the search for help to figure out the symbol on the lintel of the door of Ca l'Herbolari of Viladrau, that is also engraved in black onyx on the Bofill Ring. Such ring was apparently given to Jaume Bofill i Salarich, owner of Ca l'Herbolari, by the famous astrologer François Aragó. Jaume Bofill helped him at all times with the work of measuring the terrestrial meridian, and Aragó gave him a ring with a cameo. A part of this symbol, namely the three crosses or the Calvary, are present now near Sant Segimon.

Keywords: ring, Bofill, Viladrau, Sant Segimon

L'ANELL DELS BOFILL

La família Bofill de Viladrau disposa d'un anell, anomenat familiarment "l'anell dels Bofill", que com algunes joies d'altres nissagues té una història singular.

La primera referència documentada, amb la fotografia de l'anell, la trobem en l'article d'Eugeni Bofill i Bofill [6]¹ "*Una història romàntica*";² on podem resseguir la història de l'anell des que n'era propietari Eugeni Bofill i Bufill fins a l'actualitat.

Eugeni Bofill i Bufill va morir sense descendència, de manera tràgica (per causa d'un suïcidi en retrobar un amor de joventut). Per aquest motiu el seu germà, Eusebi Bofill i Bufill [2], va heretar les seves pertinences, entre elles l'anell descrit a l'article com "un anell d'or amb forma de segell que encerclava un ònix negre amb l'escut de família gravat".

Anell dels Bofill. (Foto Irene Belmonte, novembre 2022).

El fill d'Eusebi, Jaume Bofill i Ferro (1891-1968) [2], farmacèutic, crític literari i traductor, en no tenir descendència va deixar l'anell al seu cosí Josep Bofill i Bofill (1926-2001) [6 i 8], el millor coneixedor de la història de la família, amb qui tenia una relació de profunda amistat. Josep, quan

-
- 1 Els números entre [] corresponen a les cases de Viladrau d'on procedeixen les persones citades. Veure Annex I.
 - 2 BOFILL I BOFILL, Eugeni – BOFILL I PORTABELLA, Roser, *Els Bofill de Viladrau*, Annex III, p. 65, Barcelona: Ed. El Ciervo 96 2004

va emmalaltir, va entregar l'anell a la seva neta Irene Belmonte Bofill (1985) [9].

Fins aquí, la possessió de l'anell està documentada. Ara bé, un dels motius d'aquest article és aportar arguments que permetin establir una relació entre l'actual anell dels Bofill i l'anell amb un camafeu que el matemàtic, físic i astrònom francès François Aragó va regalar a Jaume Bofill i Salarich, *el Botànic*, i per fer-ho ens hem de remuntar als orígens de la família Bofill de Viladrau.

Ca l'Herbolari

El diumenge 10 d'abril del 2005, Eugeni Bofill i Bofill i Roser Bofill i Portabella van fer la presentació del llibre *Els Bofill de Viladrau* amb la col·laboració de la Fundació Jaume Bofill i Ferro. El programa incloïa la visita a les diferents cases dels Bofill a Viladrau: Ca l'Herbolari, Can Balet, Mas Rusquelles, Mas Noguer i Mas Martí (veure Annex I).

Llinda de Ca l'Herbolari. (Foto Irene Belmonte, novembre 2022).

Va ser aquell matí quan ens vam adonar que a la llinda de l'antiga porta principal de Ca l'Herbolari, ara convertida en finestra, gravat a la pedra de gres rosat hi havia un escut amb el mateix símbol que el de l'anell. La porta de Ca l'Herbolari data de l'any 1798, segons mostra la llinda bellament treballada amb gravats i relleus referits a la professió d'herbolari.

L'any 1751 s'establien a Viladrau els primers Bofill de qui tenim referències: Joseph Bofill i el seu fill Jacint, herbolaris. Inicialment s'instal·len a la casa coneguda com Can Balet [1], al veïnat de les Paitides, i més tard construeixen la casa coneguda avui com Ca l'Herbolari.

Ca l'Herbolari i el negoci familiar van ser heretats pel fill de Jacint Bofill, Jaume Bofill i Salarich [2], *el Botànic*. La casa era anomenada popularment "Can Cintet" en record d'en Jacint Bofill, que la va edificar. Jaume Bofill i Salarich (1740-1820) va ser un botànic i herbolari molt distingit que fou nomenat pel rei Ferran VII "Boticario de Cámara de Su Majestad".

El també botànic Marià de la Pau Graells, de la *Real Academia de Ciencias de Madrid*, coetani seu, deia d'ell:

Poseía Bofill muchas tierras y en su casa un laboratorio farmacéutico dedicado exclusivamente a la preparación de extractos, de los cuales, así como de plantas medicinales, no sólo surtía a muchas farmacias de Europa sino también ultramarinas, habiéndole permitido su buena fortuna dar carrera de Medicina y Farmacia a sus hijos.³

I en un altre article:

Cerca de Viladrau, en Monseny, D. Jaime Bofill, herbolario, con honores de farmacéutico de Cámara de S.M., tenía un verdadero jardín botánico, principalmente de plantas medicinales (...) no había cultivo de ninguna clase, y las plantas abandonadas a sí mismas crecían y se multiplicaban como en el campo. Este jardín ocupaba una colina algo elevada con exposiciones diferentes, arroyuelos, charcas, praderas, peñascos y chancales. (...) En ninguna parte he visto juntas tantas plantas officinales vivas y en sus verdaderas condiciones...⁴

Quan François Aragó va visitar Catalunya per completar la mesura de l'arc del meridià terrestre, va recórrer el Montseny per fer estudis i mesuraments ajudat per Jaume Bofill i Salarich, *el Botànic*, tal i com s'explica al llibre *Els Bofill de Viladrau*:

3 GRAELLS, M. P. (?), Revista agustina *La Ciudad de Dios*. Año XI, Vol. XXV

4 GRAELLS, M. P. (1878), *El jardín botánico de Boissier y otros congéneres*. Revista de los progresos de las ciencias exactas, físicas y naturales.

Jaume Bofill i Salarich, el Botànic, va ajudar en tot moment el famós astròleg François Aragó en els treballs de mesurament del meridià terrestre, i aquest va regalar a Bofill un anell amb un camafeu.⁵

La curiositat rau en saber si l'anell amb un camafeu que François Aragó va regalar a en Jaume Bofill i Salarich és l'anell dels Bofill que ens ha arribat fins a l'actualitat.

La Real Academia de la Lengua Española defineix "camafeu" com: "Piedra preciosa, generalmente ónice o ágata, con figura tallada en relieve". Aquesta descripció ens permet relacionar l'ònix i la figura tallada, ambdós presents en l'anell dels Bofill. El gravat sobre ònix que conforma l'anell dels Bofill és una reproducció fidel de l'escut gravat a la pedra de gres rosat de la llinda de la porta principal de Ca l'Herbolari, format per una creu de tres braços amb una serp enroscada, fent del gravat de l'anell el distintiu d'un llinatge.

Com dèiem, François Aragó (1786-1853), matemàtic, físic, astrònom i polític, va viatjar per Espanya entre 1806 i 1809, sobretot per Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià, amb l'objectiu de completar la mesura de l'arc del meridià terrestre. Continuava els treballs de mesura del Meridià de París, en substitució de Pierre Méchain, des de Barcelona fins a Mallorca.⁶

Actualment existeix una iniciativa que va començar l'any 2000, el *Meridià Verd*, per commemorar la mesura del Meridià de París a Catalunya. El tram del Montseny que ens ocupa va ser mesurat per François Aragó. La Diputació de Barcelona proposa en l'itinerari vuitè: Viladrau-Collformic, una caminada de 9,6 km a peu amb dificultat mitja-alta, que té una durada de 2h 50m aproximadament.⁷

DELS BOTÀNICS ALS FARMACÈUTICS

Però continuem la narració de la història de l'anell dels Bofill. Jaume Bofill i Salarich, *el Botànic*, [2] va desheretar el seu fill gran Jacint Bofill i Valls per les seves idees liberals, i així Ca l'Herbolari i el seu patrimoni van passar a mans del germà petit, Jaume.

Però són els descendents del fill gran, en Jacint, els qui posseeixen i transmeten durant generacions l'anell dels Bofill. Això ens fa pensar que,

5 BOFILL I BOFILL, Eugeni – BOFILL I PORTABELLA, Roser (2004), *Els Bofill de Viladrau*, p. 9.

6 Per a més informació sobre el Meridià de París i el seu pas per Barcelona i París [en línea], Naukas. *Ciencia, escepticismo y humor*. 18 abril 2017, <<https://naukas.com/2017/04/18/meridiano-cero-medallones-arago-paris-barcelona/>> [Consulta: novembre de 2022].

7 "El Meridià Verd. Viladrau-Collformic" [en línea], Diputació de Barcelona, <https://view.gooltracking.com/diba/routes/view/el-meridia-verd-viladrau-collformic?&lang=es_ES> [Consulta: novembre de 2022].

malgrat ser desheretat pel seu pare, deuria rebre d'ell, com a fill gran i farmacèutic, l'anell amb un camafeu que Aragó li havia regalat. Ell va ser qui va iniciar la branca dels Bofill farmacèutics a Barcelona, obrint una farmàcia a la plaça de Sant Agustí Vell l'any 1804. El fill gran de Jacint, Jacint Bofill i Bassa, era farmacèutic, però són els descendents del seu germà Jaume els qui conserven l'anell.

De Jaume Bofill i Bassa desconeixem la professió, però podria ser que fos també farmacèutic, i és un dels seus fills, Eugeni Bofill i Bufill, metge, qui el porta en "*el dit del cor*", com explica Eugeni Bofill i Bofill a la pàgina 65 d'*Els Bofill de Viladrau*, llibre que ens ha guiat en aquesta narració.

I així tanquem el cercle de la trajectòria familiar de l'anell dins la família i l'enllacem amb l'inici, on explicàvem la seva transmissió darrera, d'Eugeni Bofill i Bufill fins a l'actualitat. La nostra conclusió és que "l'anell amb un camafeu" que François Aragó va regalar a Jaume Bofill i Salarich, *el Botànic*, en agraïment a l'ajuda rebuda durant la seva estada entre 1806 i 1809 al Montseny, és la mateixa peça que avui coneixem com "l'anell dels Bofill".

La trajectòria de l'anell dins la família Bofill és molt nítida, i segueix de generació en generació la descendència d'herbolaris, botànics i farmacèutics. Es manté seguint el llinatge masculí durant un període continuat de dos-cents anys i està documentada tant a nivell familiar com per referències de tercers, i la peça motiu d'aquest article encara existeix en el moment present.⁸

SIMBOLOGIA DE L'ANELL

La Serp. Mitologia i Bíblia

La serp, el perpetu símbol d'Asclepi, ha conduït a la idea que el seu culte derivaria del déu Esmun d'Egipte o de Fenícia. Asclepi en la mitologia grega (en grec Ασκληπιός = *Asklepios*) i Esculapi en la romana (en llatí *Aesculapius*) era el déu de la medicina. Se'l representa com un home madur o més aviat vell, robust i bell. Porta a la mà el bastó dels caminants, on s'enrosca una serp. Les serps eren símbol de prudència i renovació, i se'ls atribuïa la capacitat de descobrir herbes de propietats meravelloses. Els diversos apel·latius del déu Asclepi el descriuen parcialment com el déu de la curació o de la salvació.

La filla d'Asclepi, Higiea, deessa grega de la salut, de la netedat o higiene i de la guarició (en la mitologia romana, Salus), era l'encarregada de

⁸ Veure Annex II, "Arbre genealògic dels Bofill de Viladrau, posseïdors de l'anell".

preparar els remeis. Ella era la seva apotecària o farmacèutica. Per aquest motiu, Higiea i el seu símbol va formar part de la simbologia farmacèutica. Se la representava com una dona jove, rodejada d'una serp que abocava verí en una gerra. Més tard, la representació es va simplificar i van quedar només la serp i una copa. La copa d'Higiea està formada per una copa (reimei) i una serp (el poder) cargolada a la copa. Aquest símbol va passar a ser utilitzat pels farmacèutics.

La serp d'aram, Nombres 21,4-9

I això diu la Bíblia:

Els israelites van partir del mont Or camí del Mar Roig, tot vorejant el territori d'Edom. Però, tot fent camí, el poble va acabar la paciència i parlava contra Déu i contra Moisès. Deia:

— Per què ens heu tret d'Egipte? ¿Per fer-nos morir al desert? Aquí no hi ha ni menjar ni aigua, i ens fa fàstic aquesta misèria d'aliment!

Llavors el Senyor va enviar contra el poble unes serps verinoses que els picaven, i van morir molts israelites. El poble anà a trobar Moisès per dir-li:

— Hem pecat parlant contra el Senyor i contra tu. Prega al Senyor que allunyi de nosaltres aquestes serps.

Moisès va intercedir a favor del poble, i el Senyor li respongué:

— Fes-te una imatge d'aquestes serps i posa-la dalt d'un estendard. Tothom qui hagi estat picat, si la mira, salvarà la vida.

Moisès va fer una serp d'aram i la posà dalt d'un estendard. Quan algú havia estat picat, mirava la serp d'aram i salvava la vida.

La creu. Tres creus. Calvari. Trinitat. Trident. Canelobre

Aquest és un altre del motius de la redacció d'aquest article. Com dèiem en el resum inicial, la intenció és aconseguir informació sobre aquest tipus de creu en concret, que fins ara només hem trobat representat a Sant Segimon. No entrarem a descriure la simbologia de la creu, símbol universal i un dels més antics de la història de la humanitat. Únicament parlarem de la creu representada a l'anell.

La Creu de Sant Segimon. La llegenda de Les Tres Creus

La primera creu, a prop de Sant Segimon, estava feta de fusta i, segons diuen diverses fonts del poble de Viladrau, va ser erigida allí perquè un pare i els seus dos fills van morir sobtadament per un llamp caigut del cel. Alguns afegeixen que eren pastors i estaven pasturant els seus ramats a la muntanya.

Les Tres Creus (Foto d'una postal s/d).

Les tres creus de la postal ja no existeixen en l'actualitat.

Eren al collet del mateix nom, molt a prop del santuari de Sant Segimon, passada la font de Sant Miquel dels Sants (...) triple creu (...) en memòria del sacrifici del Gòlgota.

Les dues creus més petites de la postal podrien ser també una representació de les que, segons la tradició, va enterrar el sant borgonyó durant el seu sojorn penitencial al Montseny i que molts anys després trobà un pastor guiat pel seu bou.⁹

La llegenda de Sant Segimon

L'ermita de Sant Segimon del Montseny és un santuari que es va dedicar a un dels sants més venerats a Catalunya.

El seu origen és desconegut i la primera notícia històrica que en coneixem és de l'any 1290 (...) era anomenat des del segle XV Sant Segimon de la Muntanya.¹⁰

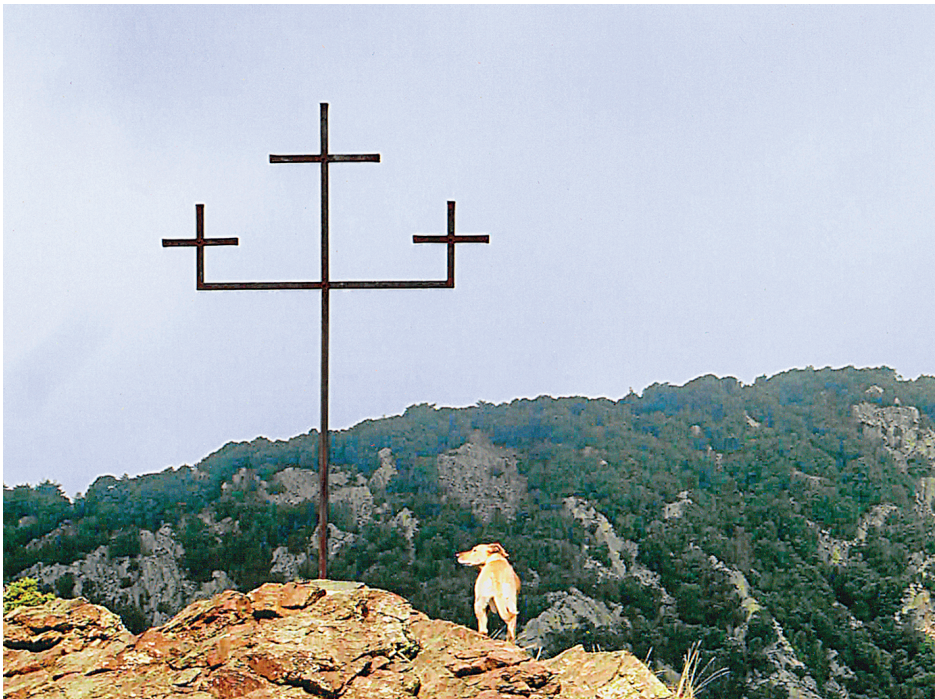
9 ALBESA I RIBA, C. (1996), *Postals del Montseny 2*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 50

10 PLADEVALL I FONT, A. (1986), "Introducció", en *Viladrau i el seu entorn. Aplec de monografies sobre Viladrau, el Montseny i Sant Segimon, Monografies del Montseny 1*, Viladrau: Amics del Montseny, p. 21-22.

La llegenda al voltant d'aquest sant explica que cap a l'any 516, a la cova on fou edificada la primera capella, hi va fer penitència Segimon, fill del rei Gondebau de Borgonya.

Diu encara la llegenda que en marxar el sant cap a Borgonya va deixar a la cova del Montseny dues creus de fusta que, segles més tard, no es precisa quan, va descobrir en l'esmentada cova un pastor del mas Puig de la Vall o Can Puig, guiat per un bou del seu ramat.¹¹

Les diferents narracions antigues contenen que, en venir Sant Segimon cap a Catalunya, va passar per la ciutat de Narbona, on va comprar una creu. Un altre passatge explica que, un cop ja establert a l'ermita, va fer una altra creu amb les seves pròpies mans i que les dues han realitzat molts miracles.

Creu actual a prop de Sant Segimon. (Foto M. Bofill, agost 2015).

En marxar Segimon de tornada cap a Borgonya amb el seu pare, qui va venir a buscar-lo al Montseny perquè el succeís en el tron, va anar a l'ermita "á cercar les dos Creus, que allí tenia, las quals sen volia aportar

¹¹ "Vida del gloriós Sant Sagimon, rey y martir de Borgonya" (1860), Vic: Imprenta i Llibreria de Valls.

á Borgonya; aná allí, emperò fonch Deu servit que no las trobás”.¹² Passats centenars d’anys, és produí la trobada de dites creus dins la cova per un pastor guiat per un dels seus bous, de manera meravellosa.

La narració conclou dient que les dues creus es van conservar en el Santuari de Sant Segimon fins el 1809, quan un destacament de l’exèrcit del general francès Saint-Cyr va incendiar l’església.

Si las Creus se cremáren, o bé si alguna persona las recullí després, se ignora: al present no existeixen en la sobredita Iglesia.¹³

En el moment en què escrivim aquest article, ens adonem que la creu de ferro actual no és simplement una substitució de l’antiga. La distribució de les creus no és la mateixa. Així doncs, benvolguts lectors, ara ve la pregunta: ¿En sabeu alguna cosa d’aquest tipus de creu-calvari representat a l’anell dels Bofill i en aquesta creu propera a Sant Segimon?

ANNEX I. CASES ANTIGUES A VILADRAU, VINCULADES A LA FAMÍLIA BOFILL

[1] Can Balet, veïnat de les Paitides, “*La casa del guarda*”.

[2] Ca L’Herbolari, “*Can Cintet*” (1798).

[3] El Martí.

[4] Mas Noguer.

[5] La Sala Nova (1870).

[6] Rusquelles (1888).

[7] Can Soliguer (1930) (*).

[8] Can Nos, carrer Nou n. 4 (1787).

[9] Can Peualt, veïnat de les Casiques n. 2 (1872).

[10] Can Gaudenci, veïnat de les Paitides.

(*) Can Soliguer no ha estat propietat de la família Bofill, però n’ha format part per el matrimoni de Roser Soliguer i Valls amb Jaume Bofill i Bofill [6], catedràtic de metafísica, que hi va establir la seva residència.

12 *Ibíd.*

13 *Ibíd.*

ANNEX II. ARBRE GENEALÒGIC DELS BOFILL DE VILADRAU, POSSEÏDORS DE L'ANELL

Des de **Jaume Bofill Salarich**, *El Botànic*, fins Eusebi Bofill i Bufill:

Jaume Bofill i Salarich, *el Botànic*, propietari de Ca L'Herbolari [2] inicia l'arbre i de la seva descendència destaquem dos dels seus fills :

- Jacint Bofill i Valls: *desheretat*, farmacèutic de professió.
- Jaume Bofill i Valls (el menor): *hereu* de Ca L'Herbolari.

(1): **Jacint Bofill i Valls** (*desheretat*). Matrimoni amb Lucia Bassa. Destaquem els fills:

- Jacint Bofill i Bassa [5].
- Jaume Bofill i Bassa.

Fills de Jaume Bofill i Bassa:

- Eusebi Bofill i Bufill, farmacèutic. (compra a Jaume Bofill i Noguer [2,3,4] la casa de Ca L'Herbolari).
- Eugeni Bofill i Bufill, metge.

(2): **Jaume Bofill i Valls** (*hereu*). Matrimoni amb Margarita Noguer Cortada. Destaquem el següent fill:

- Jaume Bofill i Noguer, *hereu* [2,3,4] * (*ven* Ca L'Herbolari al seu cosí Eusebi Bofill i Bufill).

Passat el temps, els descendents de Jacint Bofill i Valls, el *desheretat*, auxiliem en un moment de dificultats econòmiques (deutes provocats per les guerres carlistes) a la branca familiar *hereva*, mitjançant la compra de Ca L'Herbolari, la casa i la finca botànica de què havien estat *desheretats*.

BIBLIOGRAFIA

“Goigs del gloriós Sant Sagimon Màrtir, y Rey de Borgonya” (1697), Barcelona: Estampa de Rafel Figuerò, als Cotoners.

“La Vida del Gloriós Sanct Sagimon, fill del Rey de Burgunya” (Llibre de la Parròquia de Viladrau, gentilesa d'Antoni Pladevall).

“Vida del gloriós Sant Sagimon, rey y martir de Borgonya” (1860), Vic: Impremta i Llibreria de Valls.

ALBESA I RIBA, C. (1996), *Postals del Montseny 2*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- BOFILL I BOFILL, Eugeni – BOFILL I Portabella, Roser (2004), *Els Bofill de Viladrau*, Barcelona: Ed. El Ciervo 96.
- BOFILL I BOFILL, Eugeni (1996), “Una història romàntica”, *Monografies del Montseny* 11, Viladrau: Amics del Montseny, p. 219-228.
- GRAELLS, M. P. (?), Revista agustina *La Ciudad de Dios*. Año XI, Vol. XXV.
- GRAELLS, M. P. (1878), *El jardín botánico de Boissier y otros congéneres*, *Revista de los progresos de las ciencias exactas, físicas y naturales*, Tomo 20, núm. 6, p. 306-307, Madrid: Imprenta de la viuda e hijo de D.E. Aguado
- JARDÍ, E. (1977), *1000 famílies catalanes. La cultura*, p.164-166, Barcelona: Ed. Dopesa.
- Origen de Bofill apellido - Búsqueda genealógica [en línea], <<https://www.myheritage.es/>> [Consulta: setembre 2022].
- PLADEVALL I FONT, A. (1986). “Introducció”, en *Viladrau i el seu entorn. Aplec de monografies sobre Viladrau, el Montseny i Sant Segimon*, *Monografies del Montseny* 1, Viladrau: Amics del Montseny.
- TAMAIJO SALAZAR 1 Maig (?), *Acta Sti Sigismundi Burgundionum Regis et Martyris. Ex Breviario Vicensi, et allis*, Tom. 3, fol. 35 (Llibre de la Parroquia de Viladrau, gentilesa d’Antoni Pladevall).